VEREJNÉ VÝDAVKY NA DÔCHODKY V KRAJINÁCH EÚ

Eva Rievajová¹, Andrea Chinoracká²

¹*Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Dolnozemska cesta č. 1, 852 35 Bratislava
Email: eva.rievajova@euba.sk*

²*Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Dolnozemska cesta č. 1, 852 35 Bratislava
Email: adchin@gmail.com*

Abstract: The article deals with the current development and expected changes in pension expenditure in the member countries of the EU. It is based on the reform of the pension system in Slovakia, objectives of the reform, evaluates the objectives in relation to the impact of the introduction of the second pillar funded pension system. Expenditure on pensions has a growing trend in all EU countries, as revealed from the economic analysis of the European Commission from 2012. This is based primarily on the expected demographic development of the population and the government deficit. The paper compared the gross and net replacement rate to salary from pension benefits in EU countries. There is highlighted the recognition that in most EU countries the increase of the wages declining net replacement rate, in Slovakia it is not true. The global crisis and its accompanying phenomena have a negative impact on pension systems, which necessitates their permanent reforms, ensuring a balance between financial and social sustainability of pension systems, changes in the economic, social and migration policy of states. Economic policy makers are constantly faced a decision that must take into account the requirements on the benefits and the requirements in the amount of the tax wedge, while maintaining a stable level of government debt in the next few decades. Persistent high government deficits, together with the negative impact of demographic trends will substantially worsen the sustainability of public finances. For this reason, it is necessary due to consolidation of public finances reduce the current high levels of government debt to level that even under the influence of expenditures sensitive to the aging of the population will be at sustainable levels defined by the Stability and Growth Pact.

Key words: demographic changes, pension reform, pension systems, public finance, the replacement rate

JEL Classification: J26, G23, G28

Úvod

Dlhodobý udržateľný dôchodkový systém môžeme definovať ako systém, ktorý na jednej strane nadmerne nezaťažuje verejné financie a na druhej strane poskytuje spoločensky akceptovateľnú mieru náhrady udržateľným spôsobom t.j. nielen pre jednu generáciu. Z pohľadu verejných financií to znamená predovšetkým zabezpečenie udržateľnosti v kontexte očakávaných demografických zmien do roku 2060. Tvorcovia hospodárskej politiky tak neustále stoja pred rozhodnutím, ktoré musí vziať do úvahy požiadavky na strane dávok s požiadavkami v oblasti výšky daňovo-odvodového zaťaženia, pri súčasnom zachovaní stabilnej úrovne dlhu verejnej správy v horizonte niekoľkých desaťročí. Správa Európskej komisie z roku 2012 (Európska komisia, 2012) potvrdzuje, že všetky členské krajiny EÚ budú čeliť podstatným demografickým zmenám v období najbližších 30 až 50 rokov s následným negatívnym vplyvom na systémy dôchodkového a zdravotného zabezpečenia. Slovensko patrí medzi krajiny, v ktorých budú demografické zmeny jedny z najväčších. V roku 2060 bude na jedného obyvateľa v poproduktívnom veku (nad 65) pripadať len 1,5 obyvateľa vo veku 15-64 rokov, kým v roku 2010 to boli približne šiesti. Dôležitosť reforiem dôchodkových systémov zvýraznila aj globálna finančná a hospodárska kríza, ktorá zásadným spôsobom zhoršila fiškálne pozície krajín EÚ a prerástla do tzv. dlhovej krízy. Základným cieľom politik sa stala fiškálna konsolidácia vedúca k zníženiu dlhu verejnej správy. Dočasné zníženie dlhu formou jednorazových opatrení s krátkodobým účinkom však nevedie k dlhodobému udržateľným verejným financiám a je nutné pristúpiť k reformám najmä v oblasti

dôchodkových systémov a systémov poskytovania zdravotnej starostlivosti, ktoré predstavujú najvýznamnejšiu zložku výdavkov verejnej správy citlivých na starnutie obyvateľstva.

Z rovnakých dôvodov je potrebné otázku financovania dôchodkov udržateľným spôsobom riešiť aj na Slovensku. Z celkového rozpočtu verejnej správy sme vynaložili v roku 2011 na dôchodky takmer 8% HDP (starobné, invalidné a pozostalostné dôchodky vyplácané z priebežného piliera), pričom sa očakáva, že z dôvodu demografických zmien budú tieto výdavky ďalej narastať. Predovšetkým v oblasti dôchodkových systémov platí, že čím skôr sa opatrenia príjmu, tým vo väčšej miere sa v budúcnosti prejavujú pozitívne vplyvy, nakoľko niektoré opatrenia sa môžu prejavovať s odstupom jednej generácie.

Naším zámerom bude analyzovať vývoj výdavkov európskych krajín na zabezpečenie dôchodkov a zároveň premietnuť zistenia Európskej komisie, týkajúce sa udržateľnosti jednotlivých systémov v krajinách Európskej únie do roku 2060.

1 Výdavky verejných dôchodkových systémov

Dôchodkové systémy sú štandardnou súčasťou makroekonomického a mikroekonomického prostredia všetkých vyspelých krajín. Dôchodkové systémy, rozvinuté najmä po druhej svetovej vojne a založené na priebežnom systéme financovania, sa dostávajú do finančných kríz, kladú čoraz vyššie nároky na daňových poplatníkov, resp. ekonomicky aktívnu populáciu. Zvyšuje sa počet dôchodcov, rastú dôchodky ako dôsledok spôsobu ich valorizácie, a pritom sa starnutím obyvateľstva, ako aj nezamestnanosťou znižuje počet tých, ktorí do systému prispievajú (Rievajová, Sika a Husáková, 2012, s.1).

Podstatné riziká finančnej záťaže do budúcnosti, niekoľkonásobne prevyšujúci súčasný dlh vo verejných financiách, riziká znižujúcej sa funkčnosti systému boli výzvou na zásadnú a koncepčnú zmenu systému dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike, so zámerom naplniť tri konkrétne ciele. Prvým cieľom bolo zmeniť predchádzajúci dôchodkový systém, založený takmer výlučne na priebežnom solidárnom systéme, na moderný trojpilierový systém s jasným vzťahom medzi zaplateným poistným a následným benefitom zo systému. Druhým cieľom bolo zlepšiť dlhodobú fiškálnu udržateľnosť systému, najmä v kontexte očakávaných demografických zmien v najbližších desaťročiach. Tretím cieľom bolo diverzifikovať zdroje príjmov v starobe (priebežný pilier – trh práce; kapitalizačný pilier – kapitálové trhy), čím sa zároveň čiastočne znižuje riziko negatívneho vplyvu na dôchodok z dôvodu nepriaznivého vývoja v jednotlivých pilieroch (MPSVaR SR, 2011, s. 4).

Vymedzené ciele nadobudli konkrétnu podobu v zmene priebežného dôchodkového systému na trojpilierový. Hlavnou úlohou prvého piliera, dávkovo definovaného a administratívne spravovaného Sociálnou poisťovňou je redistribúcia dôchodkov v rámci danej generácie. Prostredníctvom druhého piliera, kapitalizačného sú príspevky odvádzané na osobné dôchodkové účty sporiteľov, spravované súkromnými dôchodkovými správcovskými spoločnosťami. Hlavnou úlohou tohto piliera je akumulácia úspor a poistenie, naakumulované prostriedky sa zhodnocujú investovaním. Tretí pilier je dobrovoľný a je určený pre tých, ktorí sa rozhodli preniesť určitú časť svojich príjmov do poproduktívneho veku.

Z hľadiska hodnotenia napĺňania cieľov dôchodkovej reformy je treba konštatovať, že najmä cieľ týkajúci sa dlhodobej fiškálnej udržateľnosti systému v podmienkach SR sa nenaplnil a nastavenie parametrov pre prvý a druhý dôchodkový pilier prispelo ešte k väčšiemu prehĺbeniu deficitov dôchodkového systému, ktorým je z krátkodobého hľadiska vystavený. Najväčší finančný dopad malo podcenenie odhadu počtu osôb, ktoré vstúpia do

kapitalizačného piliera. Na rozdiel od predpokladu 40 % účasti poistencov v starobnom dôchodkovom sporení, sa v skutočnosti dosiahla 65%-ná účasť z celkového počtu poistencov. Vo finančnom vyjadrení bol zaznamenaný negatívny dopad prijatej reformy, ktorý predstavoval 2 947,5 mil. €, čo výraznou mierou ovplyvnilo finančnú stabilitu Sociálnej poisťovne (Rievajová, Sika a Husáková, 2012).

Tabuľka 1: Finančné vplyvy nenaplnenia predpokladov z modelových prepočtov roku 2004

Nenaplnené predpoklady, týkajúce sa ...	Obdobie	Finančný dopad v mil. €
úspešnosti výberu poistného	2004 – 2011	99,6
splácania dlžného poistného	2004 – 2011	315,3
predčasných starobných dôchodkov	2004 – 2011	298,7
invalidných dôchodkov	2004 – 2011	76,3
prijatých noviel	2005 – 2011	49,8
účasti poistencov v 2. pilieri	2005 – 2011	2 107,8
S p o l u		2 947,5

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. *Dôchodkový systém* [online], [vid. 2013-06-30]
Dostupné na: <<http://www.employment.gov.sk/dochodkovy-system.html>>.

Vo svete neexistuje jeden univerzálny systém dôchodkového zabezpečenia a záleží, najmä od preferencií danej krajiny, akú úlohu bude v ňom zohrávať dôchodkový systém financovaný z verejných zdrojov. Napriek častej komplikovanosti systémov je možné pomocou vybraných indikátorov porovnať tieto systémy navzájom a zistiť, aké ciele tieto dôchodkové systémy sledujú. Medzinárodné porovnanie nemožno použiť ako nástroj na identifikovanie „dobrého“ alebo „zlého“ dôchodkového systému. Môže však naznačiť, v ktorých oblastiach sa parametre slovenského dôchodkového systému výraznejšie odlišujú od bežnej praxe.

Prechod z priebežného spôsobu financovania na kombinovaný spôsob je spojený s transformačnými nákladmi, spôsobenými presmerovaním časti poistného do súkromných dôchodkových spoločností. Tieto náklady budú postupne narastať až do obdobia začiatku výplaty dôchodkov z kapitalizačného piliera, keď sa transformačné náklady začnú postupne znižovať o úspory na strane výdavkov v Sociálnej poisťovni. Až rok 2054 bude prvým rokom, kedy sa výpadok príjmov z titulu spustenia druhého piliera bude rovnať priaznivému efektu zo zníženia výdavkov priebežného piliera. Do tohto roka dosiahnu transformačné náklady úroveň približne 94% HDP (v cenách roku 2004).

Vývoj výdavkov jednotlivých členských štátov EÚ môžeme pozorovať na obrázku 1. Zachytáva obdobie od roku 2004 do roku 2010. Informácie sú získané prostredníctvom databázy Eurostatu. Z dostupných údajov môžeme zistiť rastúcu tendenciu výdavkov, ktorá sa prejavuje tak priemerne pre všetky skúmané krajiny, ako aj jednotlivito. Nakoľko je zachytené relatívne krátke obdobie, nie je možné jednoznačne konštatovať vplyv nepriaznivého demografického vývoja. Najvyššie výdavky na dôchodky má Taliansko, a to v celom sledovanom období, kde výdavky vzrástli z 14,5 % HDP v roku 2004 na 16% HDP v roku 2010. Najnižšie výdavky možno sledovať na Cypre, kde došlo k zvýšeniu výdavkov od roku 2004 do roku 2010 zo 6,5% na 7,8% HDP. Na Slovensku je možné pozorovať podpriemerné hodnoty výdavkov, ktoré sa pohybujú na úrovni 8% HDP, s mierne rastúcou tendenciou počas celého sledovaného obdobia.

Obrázok 1: Vývoj výdavkov na dôchodky EÚ 27 (%HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa *Expenditure on pension* [online] Štatistické dáta EUROSTAT [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>

Európska komisia zverejnila v roku 2012 ekonomickú analýzu „The 2012 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)“ (Európska komisia, 2012), ktorá bola pripravená v spolupráci s pracovnou skupinou Ageing working group (AWG). Ide o dlhodobú projekciu výdavkov verejnej správy, citlivých na starnutie obyvateľstva, t.j. penzijných výdavkov, výdavkov na zdravotnú starostlivosť, výdavkov na dlhodobú starostlivosť, výdavkov na dávky v nezamestnanosti a výdavkov na školstvo.

Kvantifikácia dopadov starnutia obyvateľstva na verejné financie vznikla na báze demografických prognóz Eurostatu (EUROPOP2008), spoločných makroekonomických predpokladov prijatých v rámci AWG a predpokladu nezmenenej legislatívy. Výsledky projekcií naznačujú, že očakávané demografické zmeny budú mať významný vplyv na rast výdavkov citlivých na starnutie populácie. Na základe analýz viacerých slovenských prognostikov očakávame, že populačné starnutie na Slovensku bude jedno z najintenzívnejších v rámci celej Európskej únie.

Tabuľka 2: Prognóza hlavných demografických ukazovateľov SR do roku 2050

	2010	2020	2030	2040	2050
Obyvateľstvo vo veku 0-17 rokov	1016703	944490	876435	787502	770490
Obyvateľstvo vo veku 18-64 rokov	3698270	3536805	3310036	3065937	2642776
Obyvateľstvo vo veku nad 65 rokov	681983	935593	1 153 779	1285931	1466923
Obyvateľstvo Slovenska	5396956	5416888	5340250	5139370	4880189
Priemerný vek	38,83	41,85	44,68	46,75	47,83
Súhrnná plodnosť	1,26	1,46	1,58	1,64	1,7
Migračné saldo	2238	4154	4999	4999	4999
Index závislosti	0,18	0,26	0,35	0,42	0,56

Poznámka: Uvedená štatistika berie do úvahy veľmi nízky variant. Autori vo svojej prognóze berú do úvahy aj nízky, stredný, vysoký a veľmi vysoký variant. Jednotlivé scenáre vývoja plodnosti sa líšia bodom obratu a tempom následného rastu. Vo veľmi nízkom variante sa predpokladá pokračujúci pokles plodnosti do roku 2005 až na súčasné najnižšie európske hodnoty. Jednotlivé varianty vývoja plodnosti sa líšia predovšetkým tempom rastu plodnosti do roku 2050. Veľmi nízky variant, využitý v našom príspevku, predpokladá len malé zvýšenie plodnosti (do konca prognózovaného obdobia nárast úhrnnej plodnosti o 8%, t.j. zhruba na hodnoty z konca 90. rokov).

Zdroj: VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2002: Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050. Infostat, Výskumné demografické centrum, Bratislava.

Významný fiškálny vplyv sa očakáva v takmer všetkých členských krajinách EÚ s postupným nábehom už v tomto desaťročí. Z hľadiska štruktúry nárastu výdavkov dominujú najmä výdavky na dôchodkové dávky. Za predpokladu súčasnej legislatívy sa očakáva v rámci EÚ priemerný nárast výdavkov v období 2007-2060 na úrovni 2,4% HDP.

Obrázok 2: Výška penzijných výdavkov v EÚ27 (roky 2010 a 2060)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: European Commission. *The 2012 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)* [online]. [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf>.

Obrázok 3: Nárast výdavkov na dôchodky v krajinách EÚ 27 z verejných zdrojov (roky 2010-2060)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: European Commission. *The 2012 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)* [online]. [vid. 2013-06-30] Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf.

Na Slovensku penzijné výdavky vyplácané z verejných zdrojov podľa odborných predpovedí vzrastú do roku 2060 o 5,2% percentuálneho bodu, z úrovne približne 8% HDP v roku 2010 na 13,2 % HDP v roku 2060. Napriek tomu, že SR bude v rámci EÚ čeliť veľmi výraznej zmene štruktúry obyvateľstva, tento nárast nie je v porovnaní s inými krajinami EÚ vysoký. Na druhej strane, nárast výdavkov na dôchodky o 50% oproti súčasnosti bude predstavovať vysokú záťaž pre verejné financie, ak vezmeme do úvahy skutočnosť, že už v súčasnosti je deficit fondu starobného dôchodkového s poistenia (aj bez existencie II. piliera) na úrovni 1,5-2,0% HDP.

Obrázok 4: Prognóza zmien verejných výdavkov na dôchodky v krajinách V4 v % HDP (roky 2010-2060)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa RIEVAJOVÁ, E., SIKÁ, P., HUSÁKOVÁ, M.: Dôchodkový systém v zmenených sociálno-ekonomických podmienkach vo väzbe na príjmovú situáciu dôchodcov. *Sociológia* 2012, Vol. 44, No. 4: 476-497., ISSN 0049 – 1225.

Európska komisia posudzuje dlhodobú udržateľnosť dôchodkových systémov podľa indikátora S2. Daný indikátor vyjadruje, o koľko sa musí trvale zmeniť súčasné štrukturálne primárne saldo (v % HDP), aby súčasná hodnota budúcich štrukturálnych primárnych sald pokryla dnešnú úroveň dlhu (Európska komisia, 2012). V nasledujúcej tabuľke môžeme pozorovať rozdelenie krajín podľa indikátora S2.

Tabuľka 3: Hodnotenie dlhodobej udržateľnosti verejných financií

	nízke riziko	stredné riziko	vysoké riziko
Hodnotenie udržateľnosti	BG, DK, EE, SE, FI	BE, DE, FR, IT, HU, AT, PL, PT, LU	CZ, CY, IE, EL, ES, LV, LT, MT, NL, RO, SI SK, UK

Zdroj: European Commission. *The 2012 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)* [online]. [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf>.

Pri poslednom hodnotení Európska komisia použila ako základ výpočtu rok 2009, ktorý predpokladá rovnaké hospodárenie verejnej správy (v štrukturálnom vyjadrení) počas celého horizontu, na ktoré sa v budúcnosti ešte „nabalia“ vplyvy demografických zmien. Podľa S2 v scenári 2009 bude dlh udržateľný a nebude mať tendenciu v budúcnosti „explodovať“, pokiaľ by Slovensko urobilo trvalú pozitívnu nápravu primárneho štrukturálneho salda o 7,4% HDP. Pokiaľ by nedošlo k zlepšeniu fiškálnej pozície, dlh verejnej správy by „explodoval“ do roku 2060 o závratných 534% HDP (Európska komisia, 2012).

Obrázok 5: Indikátor S2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: European Commission „*Fiscal sustainability report 2012*“ [online], [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-8_en.pdf>

S2 však nehovorí iba o tom, aká veľká konsolidácia má byť, ale aj o tom, čo je primárnym problémom dlhodobej udržateľnosti verejných financií krajiny, t.j. či je to súčasná výška deficitu a dlhu, alebo budúci tlak na verejné financie vplyvom starnutia obyvateľstva. Práve táto informácia je veľmi dôležitá, vzhľadom na určenie správnych nápravných opatrení (konsolidácia či štrukturálne reformy v penzijnom alebo zdravotnom systéme). Pri pohľade do štruktúry S2 je zrejmé, že v prípade Slovenska mala jednoznačne vplyv počiatočná fiškálna

pozícia s príspevkom 4,6% HDP, keďže budúce negatívne vplyvy starnutia obyvateľstva majú príspevok nižší, na úrovni 2,8% HDP.

Pre zabezpečenie dlhodobej udržateľnosti dôchodkových systémov, založených na priebežnom financovaní, je nastavenie veku odchodu do dôchodku veľmi dôležité. Slovenská republika zabezpečila čiastočnú finančnú stabilitu dôchodkového systému v roku 2004 prijatím legislatívnej zmeny zabezpečujúcej zvýšenie veku odchodu do dôchodku, s tým, že u mužov sa dôchodkový vek postupne zvýšil z úrovne 60 rokov na 62 rokov v roku 2008 a u žien z úrovne 53 – 57 rokov na 62 rokov po roku 2023. Napriek tomuto opatreniu patrí Slovenská republika v rámci krajín Európskej únie stále ku krajinám s nižším dôchodkovým vekom, ktorý je vo väčšine krajín EÚ stanovený na úrovni 65 a viac rokov.

Tabuľka 4: Priemerná doba užitia si dôchodku (rok 2010)

Krajina	Priemerná doba užitia si dôchodku	Krajina	Priemerná doba užitia si dôchodku
Francúzsko	25,92	Česká republika	20,62
Luxemburg	24,29	Portugalsko	20,44
Taliansko	23,63	Holandsko	20,24
Malta	23,13	Maďarsko	20,20
Slovinsko	23,10	Švédsko	20,10
Rakúsko	22,94	Veľká Británia	20,07
Fínsko	22,19	Cyprus	20,03
Belgicko	21,91	Litva	19,86
Španielsko	21,80	Írsko	19,08
Grécko	21,78	Estónsko	18,37
Poľsko	21,75	Lotyšsko	16,78
Nemecko	21,74	Rumunsko	15,24
Slovensko	21,23	Bulharsko	14,96
Dánsko	20,99		

Zdroj: Štatistické dáta EUROSTAT. *Expenditure on pension* [online] [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>

Obrázok 6: Vládny deficit % HDP (roky 2012 a 2014)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa European Commission „Public finance sustainability“ [online], [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/03_public_finance_sustainability.pdf>

Vek odchodu do dôchodku nie je však jediný faktor vplývajúci na finančnú udržateľnosť dôchodkového systému. Veľmi významnú úlohu zohráva aj doba poberania dôchodkovej dávky, ktorá berie do úvahy aj očakávanú dĺžku dožitia vo veku odchodu do dôchodku. V Slovenskej republike je doba poberania dôchodkovej dávky 21,23 roka, čo je nad priemerom krajín EÚ (20,82 roka). Táto dĺžka je v SR u žien o 4 roky viac ako je priemer, čo je ešte dnes ovplyvnené zohľadnením skoršieho veku odchodu do dôchodku žien s vyššou mierou fertility.

Najdôležitejší odkaz je ten, že trvalo vysoké deficity verejných financií spolu s negatívnym vplyvom demografického vývoja budú zásadným spôsobom zhoršovať udržateľnosť verejných financií. Z uvedeného dôvodu je preto potrebné konsolidáciou verejných financií znížiť súčasnú vysokú úroveň dlhu verejnej správy na úroveň, ktorá aj pod vplyvom výdavkov citlivých na starnutie obyvateľstva, bude na udržateľnej úrovni definovanej paktom stability a rastu.

2 Miera náhrady v dôchodkových systémoch

Uvedená Správa Európskej komisie porovnáva aj ako penzijný systém nahrádza príjmy obyvateľstva, ktoré dostávali v preddôchodkovom veku. Výška poskytovaných dôchodkov je porovnávaná nielen pre jednotlivca na úrovni priemernej mzdy, ale aj nižších a vyšších úrovniach mzdy. Okrem priemernej výšky dôchodku je takto možné zistiť v akej miere je v dôchodkovom systéme redistribúcia. Hlavným indikátorom je tzv. miera náhrady, ktorá je definovaná ako podiel penzie k poslednému príjmu (príjem, ktorý jednotlivec poberal tesne pred odchodom do dôchodku). Rozlišujú sa hrubá a čistá miera náhrady. Hrubá miera náhrady je definovaná ako podiel hrubých penzií na hrubých príjmoch v preddôchodkovom veku. Čistá miera náhrady je počítaná tým istým spôsobom, s tým rozdielom, že do výpočtu sú zahrnuté čisté priznané dôchodky a čisté príjmy. Teda čistá miera náhrady berie do úvahy dane z príjmov fyzických osôb a sociálne odvody, ktorými sú príjmy a niekde i dôchodky zaťažené.

V porovnaní s ostatnými krajinami Európskej únie sa Slovensko pohybuje veľmi blízko priemeru. Priemerná hrubá miera náhrady v členských krajinách je na úrovni 63,1%, na Slovensku dosahuje 57,5 %. Najvyššiu hrubú mieru, viac ako 90% dosahujú Grécko, Island a Luxembursko. Naopak najmenej štedré dôchodkové systémy sú v Nemecku, Francúzsku a Veľkej Británii, kde hrubá miera náhrady nedosahuje ani 40%.

V prípade čistej miery náhrady Slovenská republika s hodnotou 72,9% takmer dosahuje priemer EÚ na úrovni 75,6%. Čistá miera náhrady na úrovni mediánového príjmu prekračuje 100% na Islande a k danej hodnote sa blíži Grécko, Holandsko a Luxembursko, čo znamená, že čisté dôchodky sú vyššie ako príjmy, ktoré jednotlivci v tejto príjmovej skupine dostávali v preddôchodkovom veku.

Obrázok 7: Hrubá miera náhrady mzdy

Zdroj: vlastné spracovanie podľa OECD *Pension indicators* [online], [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <<http://www.oecd.org/els/soc/oecd-pensions-indicators.htm>>

Obrázok 8: Čistá miera náhrady mzdy

Zdroj: vlastné spracovanie podľa OECD *Pension indicators* [online], [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <<http://www.oecd.org/els/soc/oecd-pensions-indicators.htm>>

Podrobnejší obraz o nastavení penzijného systému poskytuje porovnanie čistej miery náhrady na rôznych úrovniach mzdy. Vo väčšine krajín platí, že s rastom mzdy klesá čistá miera náhrady, čo znamená, že systém obsahuje prvky redistribúcie (solidarita). Len šesť krajín (medzi ktoré patrí aj Slovensko) zaznamenáva opačný trend, kde s rastom príjmu rastie čistá miera náhrady, čo hovorí o väčšej zásluhovosti v systéme. Najvýraznejšie s rastom miezd klesajú miery náhrady v krajinách s jednotnou výškou dôchodku, teda v Írsku a na Novom Zélande. Naopak, najvýraznejší rast je na Slovensku a vo Švédsku, ktoré možno považovať za krajiny s najvyššou mierou zásluhovosti v dôchodkovom systéme.

Záver

Zámerom príspevku bolo zmapovanie vývoja výdavkov na dôchodky jednotlivých členských krajín EÚ a poukázanie na možný budúci vývoj daného ukazovateľa. S vývojom výdavkov na dôchodky je spätá udržateľnosť súčasných systémov dôchodkového zabezpečenia, ktoré by mali zohľadňovať nepriaznivý demografický vývoj. Z výsledkov je zrejmé, že výdavky na dôchodky tak na Slovensku, ako aj v ďalších krajinách EÚ sa budú neustále zvyšovať. Tento trend je potvrdený jednak doterajším vývojom od roku 2004 do roku 2010, ale aj z prognóz realizovaných Európskou komisiou v roku 2012.

Na fungovanie dôchodkových systémov z hľadiska finančnej udržateľnosti i nastavenia systému z aspektu solidarity alebo zásluhovosti má zásadný vplyv demografický vývoj spoločnosti. Aj keď v SR prebiehajú viaceré demografické procesy s časovým posunom voči najvyspelejším krajinám, situácia v tejto oblasti začína byť podobná. Narastajúci počet občanov v poproduktívnom veku znamená, že je nevyhnutné rátať s rastúcim vplyvom tejto skupiny obyvateľstva na spoločenské procesy a nevyhnutnosťou zohľadňovať jej potreby a záujmy. Dôležitosť optimálneho nastavenia dôchodkových systémov zvýraznila aj stratégia Európa 2020, keď ako hlavný cieľ vymedzila dlhodobú udržateľnosť verejných financií a zároveň zabezpečenie spoľahlivých a primeraných dôchodkových systémov, ktoré jednotlivcom umožnia, aby si po odchode do dôchodku v náležitej miere zachovali svoju životnú úroveň. Európa 2020 ako aj Pakt stability, vo svojich vymedzených cieľoch, predstavujú základný rámec a je na vládach krajín, aby realizovali takú politiku reforiem, ktorá bude s týmito dokumentmi konzistentná. V súčasnom európskom prostredí hľadať optimálnu konštrukciu dôchodkového systému, ktorý by garantoval slušnú životnú úroveň v starobe a zároveň by bol dlhodobo udržateľný, je veľmi problematické. Zatiaľ sa nikto nedokázal uspokojivým spôsobom vyrovnať so základnými rizikami dôchodkového zabezpečenia, ktorými sú výkyvy na finančných trhoch, výkyvy na trhu práce, demografické zmeny v spoločnosti. Je preto potrebné konsolidáciou verejných financií znížiť súčasnú vysokú úroveň dlhu verejnej správy na úroveň, ktorá aj pod vplyvom výdavkov citlivých na starnutie obyvateľstva, bude na udržateľnej úrovni definovanej Paktom stability a rastu.

PodĎakovanie

Príspevok bol spracovaný s podporou projektu Vega č. č. 1/0103/12 „Trh práce vo väzbe na ekonomický rast v kontexte spoločensko-ekonomických zmien“.

Literatúra

- [1] Európska komisia, 2012. „*Fiscal sustainability report 2012*“ [online] Európska komisia, [vid. 2013-07-08] Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-8_en.pdf>
- [2] Európska komisia, 2012. „*Public finance sustainability*“ [online] Európska komisia, [vid. 2013-07-08] Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/03_public_finance_sustainability.pdf>
- [3] Európska komisia, 2012. *The 2012 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)* [online] Európska komisia. [vid. 2013-06-30] Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf>
- [4] Európsky hospodársky a sociálny výbor, 2011. *Zelená kniha – Snaha o primerané, trvalo udržateľné a bezpečné európske dôchodkové systémy* [online] Európsky hospodársky

- a sociálny výbor. [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0365:FIN:SK:PDF>>
- [5] FRANCESCO, B. 2009. *Európske združenie paritných inštitúcií sociálnej ochrany* Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Dôchodkové systémy v čase globálnej finančnej krízy. Bratislava.
- [6] MPSVaR SR, 2011. *Analýza dlhodobej udržateľnosti dôchodkového systému*. Bratislava: MPSVaR SR.
- [7] MPSVaR SR, 2011. *Dôchodkový systém* [online]. Bratislava: MPSVaR SR, [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <<http://www.employment.gov.sk/dochodkovy-system.html>>.
- [8] OECD, 2011. *Pension indicators* [online], OECD [vid. 2013-07-08] Dostupné na: <<http://www.oecd.org/els/soc/oecd-pensions-indicators.htm>>
- [9] RIEVAJOVÁ, E., SIKÁ, P., HUSÁKOVÁ, M. 2012. Dôchodkový systém v zmenených sociálno-ekonomických podmienkach vo väzbe na príjmovú situáciu dôchodcov. *Sociológia*, 44 (4), 476-497, ISSN 0049 – 1225.
- [10] RIEVAJOVÁ, E. a kol, 2013. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm,. 339 s. ISBN 978-80-225-3631-8.
- [11] ŠPIDLA, V. 2011. Demografie a dlhověká společnost. *Demografie*, 53 (2), s. 152. ISSN 0011-8265.
- [12] Štatistické dáta EUROSTAT. *Expenditure on pension* [online] [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>
- [13] VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2002: *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050*. Infostat, Výskumné demografické centrum, Bratislava.
- [14] Výbor pre sociálnu ochranu, 2008 *Privately managed funded pension provision and their contribution to adequate and sustainable pensions*. [online] Výbor pre sociálnu ochranu. [vid. 2013-06-30] Dostupné na: <ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=743&langId=en>